2°. dat na den val in het gemeenschapsleven tusschen man en vrouw een verandering is ontstaan, doordat nu de *libido sexualis*, de zinnelijke lust, de geslachts*drift* ontstond. Met opzet werd door ons het woord *drift* gekozen, om daarmede aan te duiden wat de heer Maaier nader uitwerkt. Maar het scheen ons minder oirbaar om hierbij in bijzonderheden af te dalen.

Ten slotte zij hier nog meegedeeld, dat Dr. Schwane, een der beste Roomsche theologen, het gevoelen van Augustinus aldus weergeeft: „Augustinus noemt het verkrijgen van kinderen steeds het hoofddoel van het huwelijk en rechtvaardigt daardoor de „echtelijke bijwoning", welke, ofschoon ze door den vleeschelijken lust als door een kwaad (Uebel) vergezeld wordt, toch wegens het goede einddoel goed wordt of tot een goed gebruik van een kwaad (zu einem guten Gebrauche eines Uebels)." De vleeschelijke lust zelf wordt hier dus een „kwaad" genoemd.

Het verschil tusschen den heer Maaier en ons raakt dus eigenlijk een verschil over de terminologie. En daarover den strijd voort te zetten loont de moeite niet.

De Leertucht in de Gereformeerde Kerk van Nederland tusschen 1570 en 1620.

II.

De voorstelling van Dr. Schokking, alsof de korte theses van de Leidsche Dogmatiek van 1620 maatgevend zouden zijn voor het kerkrechtelijk standpunt onzer Gereformeerde vaderen, bleek een schromelijke vergissing. Niet de Synopsis, maar de Politica Ecclesiastica van Voetius gold op het gebied van het kerkrecht als onbetwiste autoriteit. Wie de Synopsis tegenover Voetius wil uitspelen, heeft reeds daarmede getoond, dat het hem aan een juist waardeeringsoordeel op historisch gebied mangelt.

Een dergelijk onjuist uitgangspunt wreekt zich natuurlijk. Men mist daardoor den kalmen, objectieven blik op de historische feiten, die men onderzoeken wil. Op wat abnormaal en in strijd met de beginselen is, wordt dan alle nadruk gelegd. Terwijl daarentegen het zuivere kerkelijke leven, zooals dit vooral in de besluiten onzer Nationale Synode zich afspiegelt, op den achtergrond raakt. Het is dan ook teekenend, dat Dr. Schokking zich voortdurend beroept op feiten uit een gansch ongeordende periode onzer kerkgeschiedenis, en deze dan nog bij voorkeur ontleent aan een der zwakste Classes van Gelderland. Hij zelf erkent, dat deze feiten abnormaal waren; dat ze in strijd zijn met de communis opinio van de Gereformeerde leiders, en toch moeten deze zelfde feiten als bewijs dienst doen voor zijn vooropgeschoven stelling. Het spreekt wel vanzelf, dat Dr. Schokking daardoor telkens met zichzelf in strijd moet geraken. Zoo zegt bijv. Dr. Schokking op pag. 61, dat de afgevaardigden der Classis op de Provinciale Synode „zich te houden hadden aan het oordeel hunner classis, voor zoover dit althans in stellige beslissing hun was bekend geworden." Terwijl een bladzijde verder wordt gezegd, dat de instructies der classis „geen imperatief besluit maar een advies waren." Waaraan hij de volkomen juiste opmerking toevoegt, dat als de adviezen der classis de afgevaardigden bonden, er geen Synode meer noodig zou zijn. Dit eene voorbeeld moge volstaan. Het zou niet moeilijk vallen, zoo slag op slag aan te toonen, hoe Dr. Schokking voortdurend zichzelf tegenspreekt. Juist daardoor mist zijn voorstelling de klaarheid en helderheid, die bij een historische studie broodnoodig is. Telkens blijkt het, dat Dr. Schokking voor zichzelf nog niet tot helderheid is gekomen. Nu eens staat hij onder de hypnose van zijn vooropgesteld kerkbegrip en moeten de meest zonderlinge feiten dienst doen om zijn voorstelling te staven. Dan weer is de macht der historische waarheid hem te sterk en werpt hij met eigen hand het kunstig opgebouwde kaartenhuis omver.

Het duidelijkst blijkt dat, wanneer men nagaat wat Dr. Schokking meedeelt omtrent het Classicaal en Synodaal verband. Volgens zijn voorstelling vormen de verschillende kerken in één classis één classicale kerk, in één provincie een provinciale en in het geheele land één nationale kerk. Dat deze voorstelling lijnrecht in strijd is met de doorgaande beschouwing onzer vaderen, spreekt vanzelf. Reeds de naam *classis* en *synode*, die beide vergadering, bijeenkomst beteekenen en dus op een *veelheid* duiden, maakt het onmogelijk om van een classicale of synodale kerk te spreken. Men zou evengoed kunnen spreken van een veelvoudige eenheid of van een vergadering van één persoon. Uit heel de litteratuur weet Dr. Schokking dan ook niet één bewijs voor deze benaming bij te brengen. Reeds de titel van zijn proefschrift: „De leertucht in de Gereformeerde kerk", is onhistorisch. In al onze kerkenordeningen en in de officieele acta van vroeger tijd wordt steeds van de *Gereformeerde kerken* in het meervoud gesproken. Een zich oplossen van de plaatselijke kerken in een classicale, provinciale en nationale eenheidskerk is een denkbeeld dat bij geen goed gereformeerde uit de 16e eeuw ooit is opgekomen. Dr. Schokking zelf zegt dan ook in een noot op pag. 26: Dat de plaatselijke kerk op haar plaats volledig en eigenlijk een kerk is, hare macht in haar bestaan heeft, deze niet ontleent aan het lichaam (d. w. z. de algemeene kerk) was de algemeen geldige overtuiging bij de Gereformeerden" en als bewijs hiervoor wordt een beroep op den als ongereformeerd verooordeelden Voetius gedaan!

Wel het scherpst komt de zwevendheid van Dr. Schokking's betoog uit in hetgeen hij zegt over de *classis*. Eenerzijds erkent hij volmondig, dat volgens onze kerkenorde de classis een vergadering is van afgevaardigden der plaatselijke kerken, die door deze kerken ter classis worden gedeputeerd. Alleen aan deze afvaardiging en instructie hebben zij hun macht te danken. De classis is dus een bijeenkomst niet van ambtsdragers als zoodanig, maar van kerken door hun ambtsdragers gerepresenteerd. Aldus schrijft Dr. Schokking zelf op pag. 33:

> De classicale vergadering, vertegenwoordigende de kerk in den kring van de classis, was samengesteld uit de vertegenwoordigers der particuliere kerken in dien kring.
>
> Deze samenstelling berust op de gedachte, dat de kerken de leden der classis zijn: de leden der vergadering komen daar dus als hare lasthebbers; maar tegelijkertijd openbaart zich in de vergadering het lichaam der kerk en zijn dus degenen, die in eene particuliere kerk de facies ecclesiae vertoonen, de aangewezen personen om als vertegenwoordigers op te treden. M. a. w. de classicale vergadering is de samenkomst der van afvaardigingsbrieven voorziene ambtsdragers.

Maar daarnaast, zoo meent Dr. Schokking, loopt een geheel andere beschouwing, die veel meer in zijn kader past. De classis kan ook beschouwd worden als „de kerk in een bepaalde streek." Wanneer de predikanten van die „streek" dan saamkwamen zonder credentie of instructie en zonder ouderlingen-afgevaardigden, dan was dit niet „een vriendschappelijk samenzijn van die predikanten," maar „het optreden van de geheele kerk uit eene landstreek" pag. 36, en kon dus ook deze predikantenbijeenkomst als vertegenwoordiging van de kerk gelden. Hij beroept zich hiervoor op het feit, dat zoowel in Noord-Holland als in Friesland zoogenaamde classes zijn gehouden, waarin alleen de predikanten saamkwamen, en waar men aanvankelijk geen ouderlingen zelfs wilde toelaten.

Het zou niet moeilijk vallen aan te toonen, dat de besluiten, waarop Dr. Schokking zich beroept voor deze voorstelling, geen steek houden. Op de Friesche Synode van Harlingen was besloten, dat ook de ouderlingen op de classis moesten komen; de deputaten dezer Synode gingen nog verder en drongen in de classis Sneek er op aan, dat niet alleen al de in functie zijnde ouderlingen, maar ook de afgetreden ouderlingen de classis zouden bijwonen en stemrecht hebben. Volkomen terecht wekte dit in de classis Sneek verzet. Volgens de bepalingen der Dordtsche Synode van 1578 Art. 12 en de part. vraag 15 van Middelburg, mocht uit elke kerk maar één predikant en één ouderling op de classis verschijnen met *keurstem;* de andere ouderlingen mochten mee komen, maar hadden alleen adviseerende stem. Op grond van deze synodale besluiten, teekenden de Sneeker predikanten tegen het besluit der Synodale deputaten verzet aan. Dr. Schokking maakt hiervan, dat de Sneeker predikanten protesteerden tegen het feit, dat voortaan ook ouderlingen op de classis zouden komen. Het beroep van de protesteerende broeders op de bepalingen van Dordt en Middelburg verklaart hij dan ook „niet te begrijpen," daar op deze Synodes juist bepaald was, dat de ouderlingen met de predikanten ter classis zouden afgevaardigd worden (p. 35). De laatste opmerking is volkomen juist, maar ze toont, dat Dr. Schokking . . . niet eens begrepen heeft, waar de strijd over liep.

De zaak zelf van de zoogenaamde „predikanten-classen" is duidelijk genoeg en Dr. Schokking heeft in § II wel getoond, dat zoodra hij maar de historie spreken laat, al het bevreemdende van zelf verdwijnt. Onze kerken hebben grootendeels het voorbeeld gevolgd van de Fransche kerken, en daar had men oorspronkelijk als wettige kerkelijke vergaderingen alleen de provinciale en nationale Synode. Daarnaast had men predikanten-conferenties „colloque's" geheeten, waar alleen de predikanten kwamen, niet om „de kerken te representeeren" of besluiten te nemen, maar om met elkaar over de leer te spreken. Vergaderingen dus zonder eenig officieel karakter, die alleen dienden tot elkander's opbouwing en stichting. Deze officieuse vergaderingen zijn ook in ons land, met name in Noord-Holland en Friesland, lang in gebruik geweest, en ze droegen den naam van *coetus*. In de Nederlandsche kerken wilde men echter van meet af naast de Generale en provinciale Synode ook nog een classis hebben, waar een kleiner getal kerken saamkwam. Deze classis moest echter geen officieuse predikanten-conferentie zijn, maar een vergadering van *afgevaardigden der kerken* in hun qualiteit, en van daar de bepaling, dat elke kerkeraad op de classis één predikant en één ouderling met keurstem afvaardigen moest. *Coetus* en *classis* hebben een tijd lang met elkander geworsteld; in Noord-Holland en Friesland wilde men gaarne den coetus behouden, en het heeft strijd gekost, om in deze beide provinciën de classis in te voeren. Dit is de eenvoudige toedracht van de zaak. Dat Dr. Schokking van dezen *coetus* of colloque, die geen het minste kerkelijk gezag had, en nooit beschouwd is als een „vertegenwoordiging der kerk," een kerkelijke vergadering maakt, toont, dat hij de zaak niet begreep. Het besluit der Friesche Synode van 1584 sprak anders duidelijk genoeg; men zou om de twee weken een dubbele vergadering houden: de eene vergadering, waarin over *kerkelijke zaken gehandeld werd;* daar moesten de ouderlingen bijkomen en stem hebben; de andere vergadering, die diende „ad collationem doctrinae," tot een vriendschappelijke verhandeling over de leer, zou alleen bijgewoond worden door de predikanten.

Met deze korte critiek moeten wij hier volstaan. Van het geduld onzer lezers mag niet te veel worden gevergd. Het opgemerkte is trouwens voldoende om te laten zien, waarom dit breed pleidooi voor de zoogenaamde „algemeene kerk" geen steek houdt. Het tweeslachtige uitgangspunt: eenerzijds de erkenning dat de plaatselijke kerk een compleete kerk is met haar „macht in haar bestaan", terwijl anderszijds de autonomie dezer kerk geloochend wordt en ze als „deel van de nationale kerk" aan deze onderworpen wordt gedacht, — verraadt zich op elke bladzijde.

Vraagt men ten slotte, waarom Dr. Schokking in een dissertatie over de leertucht zich zoo breed verliep in quaesties, die schijnbaar niets met zijn onderwerp uitstaande hebben, dan ligt het antwoord voor de hand.

Dr. Schokking is predikant in de Hervormde kerk; een kerk, die gelijk Prof. Gunning het onlangs herinnerde, *geen belijdenis* en geen *leertucht* heeft. Hoe meer Dr. Schokking zich in het glorieus verleden onzer Gereformeerde kerken verdiepte, en gevoelde, dat de belijdenis de ziel van ons kerkelijk leven was en in de leertucht de pees school van haar kracht, hoe schrijnender de tegenstelling met het heden voor hem werd.

Zoo roept het verleden ook Dr. Schokking om tot reformatie zijner kerk te komen. Door het ambt der geloovigen; door de plaatselijke kerk; kan het met behoud van het kerkverband; moet het, dan desnoods door het kerkverband te breken. Zooals Luther en Calvijn hebben gedaan.

Maar aan die consequentie wil Dr. Schokking blijkbaar niet.

Van een „ambt der geloovigen" mag niet gesproken; de plaatselijke kerk gaat op in de classis, de classis in de provinciale synode, de provinciale in de generale synode, en weer-invoering van de leertucht en handhaving der belijdenis kan op dat standpunt alleen door de „algemeene kerk" geschieden.

Het bekende standpunt van Dr. Hoedemaker.

En hiermede nemen wij van deze dissertatie afscheid. Dr. Schokking heeft in dit proefschrift menige kostelijke bladzijde ons geleverd. Zoolang zijn oog helder en onbeneveld het ideaal eener Gereformeerde kerk met belijdenis en leertucht zag is zijn historische uiteenzetting klaar en duidelijk. Maar zoodra de vrees voor doleantie en separatie hem parten speelt en de eenheid van het kerkverband ten koste van alles moet worden gehandhaafd, wordt aan onze vaderen een kerkbegrip opgedrongen, dat het hunne niet was.

Dat is de Achilleshiel van dit verdienstelijke werk.

Een bewijs te meer, dat elke historische arbeid zwak wordt, zoodra de schrijver door tendenzen van buiten zich leiden laat.

Scheurer's hospitaal.

Nog ontvingen wij: Van den heer D. J. v. Brummen, collecte Chr. Geref. Zondagsschool te Dordrecht ƒ 9.83 en uit het gezelschapsbusje van den heer B. ƒ 14.74. Totaal ƒ 24.57.

Uit de Pers.

De „Vrije kerk" eischt veel geld.

Mee te eten aan de staatsruif; predikant en kerkgebouw op staatskosten te laten onderhouden, en zelf met een cent in het zakje te volstaan, is veel gemakkelijker.

Maar de zilveren koorde bleek voor de kerk van Christus steeds een strik om de vleugels. Waar de kerk financieel afhankelijk bleef, daar kon ze niet vrij naar heur levensaard zich ontplooien.

Juist daarom is het zulk een voorrecht, dat onze kerken geheel onafhankelijk staan tegenover de Overheid. Dat ze al haar inkomsten alleen trekken uit wat de gemeenteleden saambrengen. Zooals het was in de apostolische gemeente.

Maar des te meer heeft ons volk zich daarom te beijveren, dat door milde offervaardigheid de dienst der kerk geen schade lijdt.

Het is goed, dat Ds. Fernhout in de *Utrechtsche Kerkbode* hierop weer met nadruk wees:

De zorge voor den Kerkedienst.

In vele onzer Kerken, meer nog in die van de groote steden dan in plattelandsgemeenten, tobt men nog altoos met tekorten voor den Kerkedienst.

Dat er op de andere hoofden van het budget, b.v. op dat der Diakonie, *geen* tekorten zijn, durven we niet beweren.

Misschien wel maken we voor God nog méér schuld tegenover de armen dan tegenover den Kerkedienst.

Alleen maar — daar merken we minder van.

Af en toe een klacht van Diakenen en een opwekkend woord van den Dienaar, in de meeste gevallen (omdat geen van beide iets hielp) gevolgd door een extracollecte, en . . . we zijn er af. Van het tekort, dat er dan nog overblijft, zorgen Diakenen wel, dat we niets merken. Want — en dat is een gemak! — met de bediening der tafelen is het als een stuk elastiek: ge kunt ze heel ver uittrekken — ge kunt ze ook tot de kleinst mogelijke proporties laten inkrimpen.

Als ze het klagen en bedelen moe zijn, zijn Diakenen daarom wel zoo vriendelijk de tering naar de nering te zetten. Elk van de »bedeelden» een beetje minder: zóó komt het ten slotte toch weer precies uit.

Dat kost dan wel zuchten en tranen aan onze arme broeders en zusters: maar, daar heeft men zoo geen last van. Want als ze menschen zijn met een hart, verbergen ze hun leed zooveel mogelijk; en als ze het niet verbergen . . . wel, dan behoeft ge er u zooveel minder van aan te trekken, want . . . »die hard blazen, branden zich den mond niet».

En bovendien — tot een arme kunt ge altoos zeggen, dat ge hem immers niets schuldig zijt; dat hij toch niemendal te eischen heeft enz. Een rekening presenteeren of een wissel trekken kan de stakkerd in geen geval. En dát is een groot gemak! . . .

Maar met het budget voor den Kerkedienst staat het heel anders. Dat is geen elastiek, maar een stug en koppig ding.

De Kerkedienst laat zich niet met alles afschepen. Zij komt met onverbiddelijke eischen, daar niets op valt af te dingen, en met verbintenissen en contracten, daar niet aan te tornen valt.

Aan het einde van het jaar moet er voor dit zóóveel en voor dat zooveel zijn ingekomen. En als het er niet is — dan genadig blijk van goedkeuring, waarmede ze wel zoo vriendelijk zijn den Dominé te willen vereeren, en die zich zelfs niet schamen om te zeggen: »zoolang als je ons geen beteren Dominé (of betere Dominé's) bezorgt, krijg je niet meer».

Vooral op het platte land, in arme gemeenten, willen de Nabobs onder de broederen, ter waarschuwing van den Dominé, nog wel eens den sleutel van den brandkast laten zien. Hun geld zij met hen ten verderve!

Andere beschouwen den Kerkedienst als de zaak van den Kerkeraad.

»De zaak», jawel.

De Kerkeraad is de leverancier, de Dominé de fabrikant van de waar; en zij zijn de klanten van wie beide het hebben moeten.

Ook zij zetten natuurlijk den prijs naar dat de waar is. En als óf het fabrikaat óf de bediening hun niet meer bevalt, trekken ze eenvoudig naar een anderen winkel.

Bij deze en dergelijke beschouwingen, moet de Kerkedienst wel altijd in gevaar zijn van tekorten. Maar we hoeven ze maar even aan 't woord te laten komen, om aanstonds te doen gevoelen, hoe valsch en dwaas ze zijn.

Neen, de Kerkedienst, is niet de zaak van den Dienaar of van den Kerkeraad Zij is de zaak der geheele gemeente.

Dit volgt reeds uit de wijze, waarop de Kerkedienst tot stand komt. Is hij een onderneming van den Dienaar, op de manier waarop allerlei gelukzoekende preekers, hier en ginds en overal in de klanten poogden te komen? Of is hij een zaak van den Kerkeraad, op de manier waarop een commissie voor Evangelisatie ergens iemand laat optreden?

Neen, de Kerkedienst kwam op uit de gemeente. Zij zelve heeft dien gewild. Zij zelve heeft dien gezocht, toen ze Ouderlingen en Diakenen koos, toen ze door deszen Kerkeraad, als haar vertegenwoordiger, een Kerk bouwde, een Dienaar riep, zich verbond om den Dienaar te onderhouden, kosters aanstelde enz.

Dit alles deed de gemeente.

Is dan de gemeente ook niet voor al de kosten verantwoordelijk?

Zoo staat het, als we de dingen bekijken met de oogen van menschen, die zaken doen.

En zoo staat het óók als we ze van hooger van geestelijk standpunt bezien.

Het gaat toch bij den Kerkedienst waarlijk niet om een zaak van liefhebberij, staat het tekort niet maar in onschuldige cijfers in het boek van den administrateur, maar ligt het in den vorm van zóó en zóóveel rekeningen in handen der crediteuren. En die crediteuren hebben maar één woord in hun woordenboek, het lastige, harde woord: betalen!

En natuurlijk, die eisch van betaling geldt dan niet alleen den Boekhouder, en ook niet enkel den Kerkeraad, maar heel de gemeente.

Die boekhouder — in waardeering van zijn zorg gewoonlijk de lotgenoot van de huisvloof — heeft er wel het eerste verdrict van; maar ten slotte is hij toch niets anders dan een adres; en hij zendt de boodschap door naar den Kerkeraad, die hem benoemde.

En dan krijgt wel in de tweede plaats de Kerkeraad het hoofdbreken over de vraag: waar het geld vandaan moet komen; maar ten slotte is de Kerkedienst toch ook zijn zaak niet, maar de zaak van heel de gemeente; en dus ook de schuld zijn schuld niet, maar de schuld der gemeente.

Der gemeente; zeker. De Kerkedienst is haar zaak.

Laat men dit toch wél verstaan. Want het wordt te weinig ingezien.

In veler oog is heel de Kerkedienst eigenlijk een zaakje van den Dominé.

Hij preekt en catechiseert. Voor zijn preeken moet er een Kerkgebouw, voor zijn catechisaties moet er een Ke kekamer zijn. Om zijnentwil moet er een koster wezen en een organist; moet er eigenlijk alles zijn wat geld kost; en natuurlijk, dan moet hij zelf ook nog een traktement hebben.

Omdat de man zelf bezwaarlijk zorgen kan, dat dit alles er komt, is er nu een Kerkeraad, die hem daarin helpt. Maar die Kerkeraad moet dan ook maar maken, dat het er komt. Hoe meer de Dominé in den smaak valt, hoe makkelijker dat natuurlijk gaat. Hoe minder hij strekt», hoe moeilijker het geld voor zijn zaak zal te krijgen zijn. Want de centen zijn naar dat de waar is.

We zeggen niet, dat er onder ons zijn, die zoo plat redeneeren. Daarvoor zou men zich onder de Gereformeerden schamen. Maar er is wèl bij velen een practijk die bij zulk een redeneering hoort.

Het is geen geheim, dat er onder de leden der Gereformeerde Kerken zijn, die voor hun verplichting om den Kerkedienst — niet den Dominé of de Dominé's — te helpen onderhouden, niets niemendal voelen; die hun bijdrage beschouwen als een gift. Het gaat daarbij hierom, dat het lichaam van Christus in de wereld tot een zichtbare gestalte kome, naar de ordinantiën des Woords; en dat die zichtbare, naar het Woord geïnstitueerde Kerk nu ook in de wereld de roeping vervulle, welke God de Heere heeft opgelegd.

Tot die roeping behoort, dat ze saamkome, geduriglijk, inzonderheid op den dag des Heeren, om God den Heere openlijk aan te roepen, te belijden en te prijzen. Daartoe behoort ook, dat ze met het Ouderlingen- en Diakenambt, den dienst des Woords en der Sacramenten oprichte, opdat het zaad onderweze, zij zelve in het geloof opgebouwd, elk der geloovigen tot zijn strijd voor het Koninkrijk Gods in de wereld recht toegerust worde en er al meer voor Christus gewonnen mogen worden.

Deze roeping is die d r gemeente en die van elk harer leden.

Tot vervulling dezer Goddelijke roeping zijn noodig: Dominé's, kerkgebouwen, kosters, suppoosten enz.

Dit alles kost geld, veel geld.

En voor een deel van het geld dat er noodig is, is elk van de leden der gemeente van Godswege aansprakelijk. De een voor een hooger, de ander voor een lager bedrag; ieder naardat hij welvaren verkreeg.

Alle tekort van den kerkedienst is daarom een tekort voor rekening van de gemeente. Alle schuld op den kerkedienst is een schuld, die voor rekening van de gemeente komt, en voor een deel waarvan aan aprakelijk is elk lid der kerk, dat het deel des Heeren uit zijn welvaart niet of niet ten volle op het altaar bracht

Een schuldeischer, die aanbelt bij den boekhouder om betaling van zijne rekening, staat dus voor de deur der gemeente.

En als ge goed toeziet, staat er nog een ander naast hem. En die ander is de Hee e onze God, die manen komt, om wat we Hem onthielden.

O, ziet, dat moeten we verstaan: dat we in de zorge voor den kerkedienst met Hem, onzen God, te doen hebben. Met Hem, wiens het goud en het zilver is, niet alleen in de mijn, maar ook op onze hand. Met Hem, die zijn kerk zich kocht tot duurder prijs dan in goud of zilver ooit voor den kerkedienst betaald kan worden; tot den prijs van het heilige bloed Zijns lieven Zoons. Met Hem, die ons belastende met de zorge voor den kerkedienst, onwaardige zondaars en zondaressen de eere gunt van zijn medearbeiders en medearbeidsters te zijn.

O, als we dit verstonden — we zouden geen lid, geen waar, levend lid van de kerke des Heeren moeten zijn, om niet met gewilligheid, met blijdschap ook ons deel voor den kerkedienst te geven.

Herinneren we het ons dan gedurig, en bidden we er dagelijks om, dat de Heere er ons recht van doordringe.

Dit alles is meer gezegd.

Maar ook hier geldt, dat alleen de telkens neervallende druppel den steen uitholt.

De veerkracht der liefde voor Christus' kerk mag niet verflauwen.

Officieele Berichten.

Korte Notulen van de Classicale Vergadering te Utrecht 4 Maart 1903 gehouden.

Een schrijven van een lid der Geref. kerk te Doorn wordt voorgelezen. Naar aanleiding daarvan wordt besloten, dat aan den betrokken persoon zal worden geantwoord, dat zijne bijzondere vraag in handen van kerkvisitatores is gesteld, om in dezen van advies te dienen, maar spreekt tevens in het algemeen uit, *dat het te betreuren is, dat als ambtsdragers zulke leden worden gekozen, die niet het H. Avondmaal des Heeren vieren,*

Driebergen vraagt, of de 2e collecte voor de Theol. School verplichtend is. In antwoord daarop wordt het besluit der Arnhemsche Synode dienaangaande voorgelezen, dat bepaalt, dat voortaan per jaar 2 collecten voor de Theol. school en 2 voor de Theol. faculteit van de Vrije Universiteit zullen gehouden worden.

Aan de orde wordt gesteld de emeritaatsverklaring van Dr. A. G. Honig wegens Z.Eerw's benoeming tot professor aan de de Theol. school te Kampen. De Classe, de kerk van Zeist gehoord, bewilligt in deze aanvrage als gewettigd, met medewerking der Prov. Deputaten ad hoc.

Afgevaardiging voor de e.k. Prov. Synode heeft plaats:

tot Primi-afgevaardigden worden gekozen: de Dienaren: Ds. H. Buitenhuis en Ds. G. J. Barger; en de Ouderlingen: A. Fukkink en R. Barneveld, en tot Secundi: de Dienaren Ds. M. van Minnen als 1sten en Ds. A. L. Ruijs tot 2den en de Ouderlingen Verdonk als 1sten en A. van Beusekom tot 2den Secundes.

Na het afhandelen van het Agendum spreekt Dr. Honig een afscheidswoord tot de Classe Z.Eerw. heeft na veel strijd gemeend niet anders te mogen doen, dan zijne benoeming tot professor in de theologie en filosofie aan de school te Kampen aan te nemen, en betuigt voorts zijn dank voor de toegenegenheid en sympathie steeds van de Brs. ondervonden en beveelt zich in de voorbede van allen aan.

De Praeses beantwoordt dit afscheidswoord en dankt Z.Eerw. namens de Classe voor al den arbeid door hem steeds met liefde aan de kerken dezer Classe besteed, en wenscht Z.Eerw. van harte 's Heeren onmisbaren zegen in zijnen nieuwen werkkring toe.

Ds. Barger wijst nog op het gevoelig verlies, dat de Classe door dit vertrek lijdt en op de banden, die op dit oogenblik zoo gevoeld worden, en stelt voor een Deputatie te benoemen, om bij de inaugureele rede van Dr. Honig de Classe te vertegenwoordigen. De beide oudste Dienaren der Classe Ds. van Minnen en Ds. Barger worden daarvoor aangewezen.

Br. Verdonk, Ouderling van Zeist, herdenkt in deze vergadering de vele pastorale en andere gaven van den geliefden Leeraar.

Ook Ds. v. Minnen, als oudste Dienaar in deze Classe, spreekt nog enkele gevoelvolle woorden.

De Dienaren Ds. Barger en Ds. van Bueran worden afgevaardigd, om de Classe te vertegenwoordigen bij het afscheid van Dr. Honig van zijne gemeente te Zeist.

Den vertrekkenden Broeder wordt Ps. 134:3 toegezongen.

Dr. Honig eindigt de vergadering met dankgebed.

In naam en op last der Classe,
H. Buitenhuis.

Buitenland.

Duitschland. Prof. Harnack over den keizerlijken brief.

De lezingen van professor Delitzsch over „Babel en Bijbel" hebben in Duitschland heel wat stof doen opdwarrelen. De omstandigheid dat de Duitsche keizer een van de voordrachten bijwoonde, deed vreezen dat deze vorst het met de negatieve critiek van den hoogleeraar eens was. De keizer heeft, gelijk wij reeds meldden, door middel van een brief aan den admiraal Hollmann, gepoogd dien indruk weg te nemen. Doch volgens onze overtuiging is hij daarin niet geslaagd, want al schijnt het dat de keizer zich vierkant tegenover Delitzsch plaatst, toch blijkt het volgens ons ten duidelijkste, dat hij zich, met Delitzsch, bevindt op het pad der moderne theologie. De rechtzinnigen, of liever, zij die op dien naam aanspraak maken, mogen zich dit ontveinzen en het ook den volke voorhouden, dat de keizer zich ruiterlijk tegen het modernisme verklaard heeft, de hoogleeraar Harnack toonde duidelijk aan, dat men zich daarin vergist. De Berlijnsche professor betoogt glashelder, dat Wilhelm II met beide voeten op modern standpunt staat. Vooral wijst hij er op, hoe de keizer, al nam hij professor Delitzsch onder handen, omdat hij de godheid van Christus geloochend had, hem toch niet de vrijheid betwistte om zijne afwijkende meeningen te verkondigen. Als men in aanmerking neemt, dat de Duitsche keizer als koning van Pruissen ook de opperste bisschop is van de Evangelische landskerk, dan is dit niet zonder beteekenis.

Eenige jaren geleden deelde een bekend Duitsch theoloog, van Gereformeerde richting, ons mede, dat hij weinig hoop had, dat in Duitschland de Christelijke beginselen tot hun recht zouden komen. Wij vreezen dat hij gelijk zal krijgen. Wanneer wij opmerken, dat zelfs de *Reformirte Kirchenz.* het schrijven van den keizer met zekere ingenomenheid in hare kolommen opnam, zonder een woord van critiek daaraan toe te voegen, dan is dit geen moedgevend teeken. Toen een twintigtal jaren geleden de redactie in handen was van pastor Calaminus in Elberfeld, en Dr. Zahn zijn geschrift over de oorzaken van het verval der Gereformeerde kerk in Duitschland in de wereld zond, koesterden wij eene hoop, die helaas niet verwezenlijkt werd.

Engeland. Het eeuwfeest van het Britsch- en Buitenlandsch Bijbelgenootschap.

Verleden week is in Londen gedachtenis gevierd van het feit, dat vóór honderd jaar het Britsch- en Buitenlandsch Bijbelgenootschap gesticht werd. De eerste samenkomst om deze gebeurtenis te herkenken, werd gehouden in de „Egyptian Hall", waar de Lord Mayor van Londen, zooveel als de burgemeester van de oude stad, ofschoon zelf een Jood, de vertegenwoordigers van het Genootschap geluk wenschte met den merkwaardigen gedenkdag en zijn eerbied voor de Heilige Schrift uitsprak. De voorzitter van het Genootschap, de markies van Northampton, deelde hierop mede, dat honderd jaren geleden de Bijbel in niet meer dan vijftig talen vertaald was. Tegenwoordig zijn al de boeken van den Bijbel in meer dan honderd talen overgezet, terwijl gedeelten van de Heilige Schrift in minstens drie honderd talen zijn vertaald. Meer dan 180,000,000 exemplaren van den Bijbel of van gedeelten er van, zijn door het Genootschap verbreid. Om echter te bewijzen dat niettegenstaande deze enorme verbreiding nog lang niet genoeg gedaan is, wees de markies er op, dat 450,000,000 menschen nog niet het voorrecht hebben, den Bijbel in hun eigen taal te kunnen lezen.

De voorzitter meende dat men niet waardiger het feest na het honderdjarig bestaan van het genootschap vieren kon, dan door zijn werkzaamheid uit te breiden. Er zijn meer bijbelcolporteurs noodig, die geboren zijn in het land waar Gods woord moet gebruikt worden; en